

Απόψεις του Γενικού Εισαγγελέα Αθανάσιου Ράντου επί προδικαστικών ερωτημάτων στην υπόθεση C-788/24

Οι προσφάτως δημοσιευθείσες προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα του ΔΕΕ, Αθανάσιου Ράντου, επί της υπόθεσης C-788/24 και των προδικαστικών ερωτημάτων που υπεβλήθησαν από το Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών, άπτονται του άκρως ενδιαφέροντος ζητήματος της ερμηνείας του άρθρου 3 της Οδηγίας 2001/29/EK περί παρουσίας ενός πνευματικού έργου στο κοινό, ιδίως στο περιβάλλον του ψηφιακού κόσμου. Συγκεκριμένα, τα τρία προδικαστικά ερωτήματα που τέθηκαν συνίστανται α) στο εάν η δημοσίευση στο διαδίκτυο θεωρείται «παρουσίαση στο κοινό» μιας χώρας μόνο όταν απευθύνεται συγκεκριμένα σε αυτήν, β) στο αν η εφαρμογή σύγχρονων μέτρων γεωγραφικού αποκλεισμού (geo-blocking), παρά το ενδεχόμενο παράκαμψής τους, αποκλείει την ευθύνη από παρουσίαση στο κοινό, και γ) στο αν ο πάροχος υπηρεσιών VPN που χρησιμοποιούνται για τέτοια παράκαμψη φέρει ευθύνη.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούν τη δημοσίευση σε ιστοσελίδα μίας νέας επιστημονικής έκδοσης του Ημερολογίου της Άννας Φρανκ. Το Anne Frank Fonds ως δικαιούχος των πνευματικών δικαιωμάτων επί του Ημερολογίου της Άννας Φρανκ εξακολουθεί να κατέχει αποκλειστικά δικαιώματα επ' αυτού, η προστασία των οποίων ισχύει στην ολλανδική επικράτεια μέχρι και το 2037, ενώ σε άλλες χώρες, όπως το Βέλγιο, το έργο θεωρείται πλέον ως «public domain», ήτοι κοινό κτήμα.

Ο κεντρικός άξονας της ανάλυσης του Γενικού Εισαγγελέα εντοπίζεται στην ανάγκη εξισορρόπησης δύο θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: από τη μία πλευρά, της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, κατά το άρθρο 17 παρ. 2, και από την άλλη, της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης, κατά το άρθρο 11. Μάλιστα, η ως άνω προσπάθεια για εξισορρόπηση καθίσταται ακόμα πιο σύνθετη στο πλαίσιο του ψηφιακού περιβάλλοντος, τη στιγμή που τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται μεν ξεχωριστά στο εκάστοτε εθνικό έδαφος, η δε πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι παγκόσμια.

Πρώτο ερώτημα που εξετάζεται είναι το αν, για να στοιχειοθετηθεί «παρουσίαση στο κοινό» κατά το άρθρο 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2001/29/EK, απαιτείται η διαδικτυακή δημοσίευση να απευθύνεται ή να «στοχεύει» το κοινό συγκεκριμένου κράτους μέλους. Ο Γενικός Εισαγγελέας απορρίπτει την προϋπόθεση ύπαρξης τέτοιας σκόπιμης στόχευσης. Υπογραμμίζει ότι αρκεί η παροχή δυνατότητας πρόσβασης σε απροσδιόριστο αριθμό προσώπων, όπως έχει ήδη νομολογιακώς κριθεί στις αποφάσεις YouTube/Cyando (C-682/18 και C-683/18) και GEMA (C-135/23), προκειμένου να πληρούται το στοιχείο της παρουσίας. Επομένως, καταλήγει ότι η ύπαρξη ή μη πρόθεσης προσέγγισης του κοινού συγκεκριμένης χώρας δεν συνιστά αυτοτελές κριτήριο για τη θεμελίωση της «παρουσίας στο κοινό».

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, ο Γενικός Εισαγγελέας εξετάζει εάν τα μέτρα αποκλεισμού της πρόσβασης των χρηστών σε συγκεκριμένη ιστοσελίδα, βάσει της γεωγραφικής τους τοποθεσίας (geo-blocking), μπορούν να θεωρηθούν επαρκή ώστε να αποκλείεται η ύπαρξη πράξης παρουσίας στο κοινό στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο τα επίμαχα πνευματικά δικαιώματα εξακολουθούν να προστατεύονται. Μάλιστα, το ολλανδικό δικαστήριο διερωτήθηκε και για την επίδραση μία περαιτέρω παραμέτρου -της de facto παράκαμψης των μέτρων αυτών μέσω, παραδείγματός χάριν, υπηρεσιών VPN. Η απάντηση που προτείνει ο Εισαγγελέας είναι απαλλακτική της ευθύνης του φορέα που έχει λάβει τέτοια μέτρα, δεδομένου ότι μέτρα όπως το geo-blocking έχουν προηγουμένως (πρβλ. απόψεις του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση *Grand Production*, C-423/21) κριθεί ως αποτελεσματικά.

Μάλιστα, ο Γενικός Εισαγγελέας επισημαίνει ότι κανένα τεχνολογικό μέτρο δεν είναι απολύτως απρόσβλητο. Στο πλαίσιο αυτό, επικαλείται επιπλέον την αρχή ότι «ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα», τονίζοντας ότι δεν είναι δυνατόν να επιβληθούν δυσανάλογες ή πρακτικά ανεφάρμοστες υποχρεώσεις στους φορείς που δημοσιεύουν έργα νόμιμα σε χώρες όπου αυτά ανήκουν στο *public domain*. Περαιτέρω, απορρίπτονται ως δυσανάλογες οι εναλλακτικές λύσεις που πρότεινε ο δικαιούχος, όπως η πρόσβαση αποκλειστικά μέσω σύνδεσης με κωδικούς ή μόνο από τερματικά βιβλιοθηκών. Κατά τον Γενικό Εισαγγελέα, τέτοιου είδους μέτρα θα οδηγούσαν σε ένα «κλειστό» μοντέλο δημοσίευσης, περιορίζοντας υπέρμετρα την πρόσβαση στην επιστημονική γνώση και την πληροφόρηση σε χώρες όπου το έργο έχει νομίμως περιέλθει σε καθεστώς δημόσιου αγαθού, ελευθέρως.

Τέλος, ως προς το τρίτο ερώτημα περί ενδεχόμενης ευθύνης των παρόχων υπηρεσιών VPN, ο Γενικός Εισαγγελέας υιοθετεί την άποψη ότι οι πάροχοι αυτοί λειτουργούν, κατ' αρχήν, ως ουδέτεροι μεσάζοντες, που παρέχουν απλώς τα μέσα για την πρόσβαση στον παγκόσμιο ιστό. Η ευθύνη τους θα μπορούσε να στοιχειοθετηθεί μόνο σε περίπτωση ενεργής και συνειδητής παρότρυνσης των χρηστών να παρακάμψουν τα τεχνικά μέτρα προστασίας ώστε να αποκτήσουν παρανόμως ελεύθερη πρόσβαση σε συγκεκριμένο προστατευόμενο έργο.

Συμπερασματικά, λεκτέον ότι το κείμενο του Γενικού Εισαγγελέα παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να σταθμίσει τα αντικρουόμενα δικαιώματα στην παρούσα περίπτωση. Η αποδοχή του συστήματος geo-blocking ως αποτελεσματικού τεχνικού μέτρου ανταποκρίνεται με δικαιοσύνη στις παρούσες τεχνολογικές και κοινωνικές συνθήκες. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα τέτοιων μέτρων ίσως θα έπρεπε να κρίνεται *ad hoc* από τους εφαρμοστές του δικαίου, εθνικούς δικαστές βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων που θα καθορίσει το Δικαστήριο δεδομένης της συνεχώς μεταβαλλόμενης τεχνολογικής εξέλιξης και των αυξανόμενων δυνατοτήτων των χρηστών για παρακάμψεις τέτοιου τύπου περιορισμών.

Επιπλέον, ως προς τυχόν ευθύνη των παρόχων VPN για προσβολή πνευματικού δικαιώματος λόγω παρουσίας στο κοινό χωρίς συναίνεση του δικαιούχου, το κριτήριο της ενθάρρυνσης των χρηστών για την παράκαμψη συστημάτων geo-blocking είναι αμφίβολο κατά πόσον μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία συνθήκη, υπό την έννοια που το Δικαστήριο έχει διαμορφώσει στις αποφάσεις YouTube/Cyando (C-682/18 και C-683/18) και GEMA (C-135/23). Ειδικότερα, το ζήτημα που είχε θέσει το Δικαστήριο στις ως άνω αποφάσεις έγκειτο στο αν ο πάροχος VPN παρεμβαίνει κατά τρόπο ώστε να παρέχει στους πελάτες του πρόσβαση σε προστατευόμενο έργο, ιδίως όταν, χωρίς τη συγκεκριμένη παρέμβασή του, οι χρήστες αυτοί δεν θα μπορούσαν κατ' αρχήν να αποκτήσουν πρόσβαση στο μεταδιδόμενο έργο, στοιχείο χωρίς το οποίο η παρουσίαση στο κοινό -και συνακόλουθα η προσβολή- δεν θα είχε επέλθει. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι αμφίβολο αν η παρότρυνση για παράκαμψη τεχνικών μέτρων, ιδίως ενόψει της επίδρασής της στον εσωτερικό κόσμο των χρηστών και της ακόλουθης δυσκολίας απόδειξής της, δύναται να εμπέσει στην έννοια της αναγκαίας παρέμβασης.

Ενόψει των ως άνω επιχειρημάτων και παρατηρήσεων, η τελική απόφαση του Δικαστηρίου μέσα στους επόμενους μήνες, αναμένεται να παράσχει διευκρινήσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για το ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.